

ВИСНОВОК

рецензента

кандидата педагогічних наук, старшого наукового співробітника
Тищенка Владислава Володимировича
про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів
дисертації

Чайки Маргарити Сергіївни

**«Система розвитку комунікативної діяльності дошкільників з
комплексними порушеннями засобами альтернативної комунікації»,**
поданої на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії
за спеціальністю 016 Спеціальна освіта
(01Освіта/Педагогіка)

1. Актуальність теми дослідження. Формування комунікативної діяльності в дітей з комплексними порушеннями залишається однією з важливих та актуальних проблем сучасної спеціальної освіти. Комунікація є не лише засобом обміну інформацією, а й способом встановлення емоційних зв'язків та пізнання навколишнього світу. У дітей з комбінованими порушеннями цей процес значно вповільнений у порівнянні з нормотиповим розвитком і супроводжується низкою характерних особливостей. Саме ці аспекти досліджують у численних наукових працях у галузі спеціальної педагогіки та психології. Проте низка важливих питань, що стосуються цієї проблематики, досі залишається недостатньо вивченою.

Зокрема, це стосується застосування альтернативної та допоміжної комунікації (АДК) у процесі формування комунікативних навичок у дітей з комплексними порушеннями, для яких вербальне мовлення є утрудненим або зовсім недоступним. Для частини таких дітей альтернативна комунікація стає основним способом спілкування в повсякденному житті, в ігровій та навчальній діяльності, а також у соціальних взаємодіях. Для інших додаткова комунікація слугує підтримкою в реалізації комунікативних потреб у поєднанні з обмеженим розвитком мовлення.

Дослідження особливостей використання альтернативних і допоміжних засобів комунікації в дітей з комбінованими порушеннями, виявлення умов та чинників, що сприяють ефективнішому засвоєнню таких

засобів, а також активне залучення батьків до цього процесу й забезпечення їх доступними інструментами для розвитку комунікації дитини в сімейному середовищі – усе це визначає актуальність дисертаційної праці на тему «Система розвитку комунікативної діяльності дошкільників з комплексними порушеннями засобами альтернативної комунікації».

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз матеріалів дисертаційної праці дає підстави для висновку щодо обґрунтованості та достовірності наукових положень і висновків. Дисертантка здійснила ґрунтовний теоретичний аналіз та узагальнення даних науково-теоретичної та методичної літератури, загальних та спеціальних, вітчизняних та закордонних джерел з проблеми дослідження.

У дослідженні представлено теоретичний аналіз, узагальнення та запропоновано практичне розв'язання проблеми формування діалогічної компетентності в дошкільників з порушеннями інтелектуального розвитку, що полягає в теоретичному обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці ефективності системи розвитку комунікативної діяльності дошкільників з комплексними порушеннями засобами альтернативної та допоміжної комунікації.

Дисертація містить вступ, три розділи, висновки до кожного розділу, загальні висновки, список використаних джерел та додатки.

У процесі роботи використано комплекс теоретичних та емпіричних і статистичних методів, що є адекватними природі досліджуваного психолого-педагогічного явища.

Дисертантка здійснила системний теоретико-методологічний аналіз проблеми використання альтернативної та допоміжної комунікації в дітей з комплексними порушеннями дошкільного віку з позицій міждисциплінарного підходу. З'ясовано та уточнено сутність ключових для дослідження понять та визначень: «комунікація», «комунікативна діяльність», «альтернативна та

допоміжна комунікація»; обґрунтовано метамову дослідження.

Автор розпрацював систему дослідження мотиваційного компонента комунікативної діяльності в дітей дошкільного віку з комплексними порушеннями візуальними засобами альтернативної і додаткової комунікації, розробив та апробував комплексну психолого-педагогічну діагностику можливостей дитини та стану сформованості діалогічної компетентності.

На особливу увагу та схвалення заслуговують розроблені й запроваджені автором на національному рівні «Методичні рекомендації щодо застосування альтернативних засобів комунікації в дитячих освітніх установах».

3. Наукова новизна одержаних результатів полягає у в такому:

– визначено та проаналізовано особливості розвитку комунікативної діяльності дошкільників з комплексними порушеннями, виокремлено сучасні методи формування комунікативної діяльності в дошкільників з комплексними порушеннями засобами альтернативної і додаткової комунікації; науково обґрунтовано і визначено організаційно-методичні умови введення візуальних засобів альтернативної і додаткової комунікації для розвитку комунікативної діяльності дошкільників з комплексними порушеннями; створено науково обґрунтовану концептуально-структурну модель системи розвитку комунікативної діяльності дошкільників з комплексними порушеннями; розроблено та апробовано методику введення візуальних засобів альтернативної і додаткової комунікації «Комунікативний конструктор».

4. Повнота викладу основних результатів дисертації в публікаціях, зарахованих за темою дисертації.

Апробацію результатів дослідження та, зокрема, розроблених «Методичних рекомендацій щодо застосування засобів альтернативної і додаткової комунікації в дитячих освітніх установах» здійснено централізовано по всій Україні в освітніх закладах для дітей з ООП на

національному рівні згідно з рекомендаціями МОН з 2022 року. Основні положення й результати дисертаційної праці відображено у 29 наукових публікаціях, серед яких 3 статі у фахових виданнях України.

5. Практичне значення дослідження полягає в розробці «Методичних рекомендацій щодо застосування засобів альтернативної і додаткової комунікації в дитячих освітніх установах»; інноваційної авторської методики «Комунікативний конструктор» для формування та розвитку комунікативної діяльності в дошкільників – ці напрацювання можуть бути використані в закладах дошкільної освіти, лікарнях, санаторіях, реабілітаційних центрах, у навчальному процесі закладів вищої освіти, що готують фахівців спеціальної освіти.

Результати дослідження **впроваджено** на національному рівні в практику закладів освіти згідно з Листом директорату дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти МОН № 4/2373-22 від 09.09.2022 для впровадження методичних рекомендацій «Використання методів альтернативної та додаткової комунікації у закладах освіти».

6. Зауваження до дисертації та її дискусійні положення.

Загалом варто відзначити високий науковий рівень розробок здобувача в результаті проведених досліджень, обґрунтованість отриманих результатів, водночас вказати на певні дискусійні положення праці й висловити зауваження.

1. На мою думку, уточнення та диференціації вимагають робочі визначення «альтернативної» та «допоміжної» комунікації в контексті запропонованого дослідження.

2. Важливо пояснити в дисертації розширення автором предмета дослідження і, зокрема, спрямування його на вивчення додаткової комунікації дітей з комплексними порушеннями, що призвело до певної розбіжності між темою та змістом праці.

3. Для розуміння труднощів комунікації дітей з комплексними порушеннями варто було б подати характеристику контингенту експериментальних груп за кількісними та якісними параметрами, акцентуючи на стан їхнього мовлення та комунікативної діяльності загалом.

4. Варто звернути увагу на вивчення досвіду використання альтернативної та допоміжної комунікації в суміжних галузях спеціальної освіти, зокрема в роботі з дітьми, які мають тяжкі порушення мовлення, у працях к.пед.н., доц. І.С. Марченко.

5. Робота потребує доопрацювань у плані мовного оформлення (стилістика, орфографія, пунктуація).

Висловленні зауваження та пропозиції мають дискусійний та рекомендаційний характер і не знижують теоретичної та практичної цінності проведеного дослідження, яке є цілісним, має наукову новизну і практичне значення. Висновки дисертації сформульовано відповідно до завдань дослідження та отриманих результатів, які вповні відображають основний зміст роботи.

З аналізу тексту дисертації рецензент вбачає **дотримання здобувачкою вимог академічної доброчесності** в повному обсязі.

7. Загальний висновок. Дисертаційна праця **М.С. Чайки «Система розвитку комунікативної діяльності дошкільників з комплексними порушеннями засобами альтернативної комунікації»**, подана на здобуття наукового ступеня вищої освіти доктора філософії з галузі знань 01 – Освіта/Педагогіка, за спеціальністю: 016 – спеціальна освіта, за своїми актуальністю, науково-теоретичним рівнем, новизною постановки та розв’язанням проблем, практичним значенням відповідає вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової

Рецензент:

завідувач кафедри логопедії

та інклюзивної освіти УДУ імені Михайла Драгоманова

